

Kirken, økonomien og nestekjærligheten

Også vår kirke bør tale klart og tydelig for at vi må betale mer skatt – og mest av dem som har mest.

Statsminister Erna Solberg sa mye viktig i sin nyttårstale om å gjøre noe for andre. «Vi kan alle gjøre en forskjell», sa hun. Eksemplene hun ga var mange og gode. Appellen var tydelig og klar. Hun har min fulle støtte. Norge trenger medmenneskelighet.

Nå kan ordet «forskjell» brukes i flere kombinasjoner. Statsministeren talte om å gjøre en forskjell. Jeg lurte på om hun vil si noe om å skape forskjeller. Det er det diskusjonen har stått om etter regjeringens siste statsbudsjett. Hun sa intet om det. I en større europeisk kontekst er utviklingen av forskjellssamfunnet iøynefallende og skremmende. Norge er unntaket, rike som vi er på oljepenger og mye sosialdemokratisk arvegods. Men nå gjøres det grep som mange frykter vil øke forskjellene også her i vårt samfunn. Skattepolitikken. Trygdeordninger. Konkurransetsetting. Privatisering.

Forskjellene. Økonomen Thomas Piketty har vært på Norgesbesøk og fortalt at avstanden øker i verden. En liten gruppe besitter mer og mer av kapital og rikdom. OECD kom med en rapport som bekrefter denne utviklingen og at den truer stabiliteten i samfunnet. Markedsliberalisme og ordninger som skal sikre enkeltmenneskets valgfrihet truer selve fundamentet for den samfunnsutvikling som har preget Europa og ikke minst Skandinavia gjennom etterkrigstida.

Angår denne utviklinga kirka? Mitt svar er ja! Ser vi spor av kirkelig engasjement inn mot de grunnleggende økonomiske føringene? Svaret er mindre tydelig. Kirka har vært opptatt av mange enkeltspørsmål som angår samfunnsutviklingen, ikke

minst klimaspørsmål. Men hva med et mer overordnet og helhetlig syn på de økonomiske verdiene som styrer samfunnsutviklingen? Her mener jeg vi mangler noe i kirkas samfunnsengasjement til tross for en del gode tilløp.

Men så er jeg blitt inspirert. Først av pave Frans. I 2013 utga han en «apostolisk formaning» med tittelen Evangeliets glede. I dette visjons- og misjonsdokumentet går han midt inn i den grunnleggende økonomidebatten. Om det 5. bud «Du skal ikke slå i hjel», sier Frans at det i dag også må bety et nei til en økonomi som setter mange helt utenfor samfunnet. Vi har hatt en altfor naiv tillit til godheten hos dem som besitter økonomisk makt og helligforklart det herskende økonomiske systemet, skriver paven. Vi har akseptert en livsstil som gjør oss selvsentrerte og skaper likegyldighet overfor våre medmennesker. Velstandskulturen er i ferd med å ta livet av oss!

På sand. Så, bare for noen dager siden, presenterte de to anglikanske erkebiskopene i England, Justin Welby (Canterbury) og John Sentamu (York) en ny bok – med en tittel jeg her har oversatt til norsk: «På fjell eller sand? – sikker grunn for Englands framtid». Boka er et innlegg i den britiske valgkampen.

Erkebiskopene advarer mot den sittende regjeringens forsøk på å selge løgner om at økonomisk vekst er svaret på samfunnets sosiale problemer. Det er ikke påvist at profitt sildrer ned over. Biskopene fordømmer ulikhet som ondskap og kaller det en «synd» å vurdere mennesker etter deres lønnsnivå.

De lovpriser velferdsstaten og frykter dens sammenbrudd. Det er interessant å registrere at begge biskoper har en ganske spesiell bakgrunn: Welby har vært en av topplederne i oljeindustrien i England og kjenner denne kulturen fra innsiden. Sentamu var høyesterettsdommer i Uganda under Idi Amin og måtte flykte fra landet. Han vet mye om fattigdom.

Daværende statsminister Margareth Thatcher ble meget oppbrakt da erkebiskop Runcie for 30 år siden utgav en tilsvarende bok: «Tro i byen». Dagens statsminister David Cameron har foreløpig bare sagt at biskopene peker på mange viktige spørsmål. Mens en av Camerons partifeller kaller biskopene «out of touch».

Kritikk og etikk. Også i Norge er det en ny diskusjon om velferdsstaten. Det var et stort tema i de første årene etter krigen. Biskop Eivind Berggrav var faktisk en sterk motstander av velferdsstaten! Han fryktet en autoritær stat. Takket være ikke minst teologen Tor Aukrust skjedde det en nyorientering bort fra velferdsstatskritikk til velferdsstatsetikk rundt 1960. Jeg står selv i denne tradisjonen og kjenner en sterk samklang med pavens formaninger og erkebiskopenes økonomikritikk.

Har pavens formaninger og erkebiskopenes uttalelser en klar bibelsk forankring? I disse dager utgir Verbum forlag en ny bibel: Fattigdoms & rettferdighetsbibelen. Her er alle utsagn om rikdom, fattigdom og penger markert med gult. Det gir et nesten overveldende inntrykk –både i mengde og innhold.

Det dreier seg dels om å se de som er satt utenfor, og det dreier seg om å endre. Det dreier seg om bevisste valg, bort fra selvfokusert fråsing og til verdier som bygger liv og fellesskap. Det dreier seg om menneskeverd. Og om avslørende kritikk av pengemakt. For meg er det klar gjenkjennelse av disse bibelske tekstene i pavens formaninger og erkebiskopenes valginnspill.

Rettferdighet. I forlengelsen av dette vokser det i min bevissthet fram en visjon om en økonomi som har en etisk forankring i en dyp respekt for menneskets verd og på menneskets plass i skaperverket. Gis disse verdiene økonomisk vekt, vil de økonomiske «lovene» endres. Det er jo nettopp det politikk dreier seg om.

For kirka blir det nå nødvendig å følge opp de gode initiativene knyttet til internasjonal rettferdighet og klima, med tydeligere meldinger inn mot forskjellsøkonomien. Vi trenger en fornyet fram- og oppsnakking av velferdsstaten.

Utgangspunktet er ikke trygdemisbrukere og eventuelle svakheter i regelverket, selv om vi selvfølgelig skal fjerne misbruk og svakheter og få mest velferd ut av hver krone. Nei, utgangspunktet må være at vi har økonomiske ordninger som sikrer alle en grunnleggende trygghet og mulighet til å leve et verdig liv. Og her hører blant annet skatt hjemme.

Det er en moralsk ulykke at det skal være et poeng å betale minst mulig skatt. Fellesgodene er avhengig av en grunnleggende samfunnskontrakt. Jeg hørte

tilfeldigvis erkebiskop Welby si noe om dette på BBC for et par dager siden. Og jeg sa YES! Også vår kirke bør tale klart og tydelig for at vi må betale mer skatt – og mest på de som har mest!

Gode statsminister. Vi kan alle gjøre en forskjell også ved å være med å sikre at vi ikke utvikler et Forskjells-Norge.

Først publisert som kronikk i Vårt Land 9.2.2015. Kronikken er skrevet i anledning av at Jørgensen innleder for Bispemøtet.